

Warszawa 01.11.2024

Recenzja pracy doktorskiej mgr Joanny Leciejewskiej pt. „Widzieć niewidzialne. Wzornictwo przemysłowe przeznaczone dla osób z dysfunkcją wzroku” wykonanej pod kierunkiem dr hab. Mateusza Wróblewskiego prof. UAP. Recenzja przygotowana została w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora sztuki, wszczętym postanowieniem Uczelnianej Rady ds. Nauki i Jakości Kształcenia Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu z dnia 12.07.2024.

Recenzent – prof. Grzegorz Niwiński, Wydział Wzornictwa ASP w Warszawie.

Sylwetka doktorantki zaczerpnięta ze strony UAP

Pani mgr Joanna Leciejewska absolwentka i wykładowczyni Wydziału Architektury Wnętrz i Wzornictwa Przemysłowego Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu.

Jest projektantką wzornictwa przemysłowego. Łączy umiejętności, doświadczenie i kompetencje z zakresu wzornictwa przemysłowego, sztuki, materiałoznawstwa, aspektów technicznych i konstruktorskich.

Produkty, które projektuje są efektem obserwacji potrzeb użytkowników oraz kontekstu użytkowania finalnego wyrobu. Dzięki temu tworzy nowatorskie obiekty. Tworząc projekty współpracuje z potencjalnymi odbiorcami, również tych, o wyjątkowych potrzebach – z dziećmi, sportowcami, osobami niewidomymi. Pracuje dla wielu branż, takich jak meblarstwo, sprzęt optyczny, AGD, oświetlenie, sprzęt medyczny.

Ocena dorobku artystycznego zawartego w portfolio

Najwięcej wdrożonych projektów dotyczy dwóch obszarów projektowania. Pierwszy z nich to wyposażenie wnętrz. Krzesła Frame i UP&Down, fotel Fint, system stoliczków i siedzisk Tuli, półki Ribbon zrealizowane dla Meble VOX, charakteryzują się wyszukana prostotą. Daje się wyczuć dbanie o efektywność kosztową i jakość detali. Warto podkreślić, że wdrożenie tak wielu mebli w prestiżowej firmie meblarskiej dowodzi wysokich kompetencji zawodowych doktorantki.

Drugim ciekawym obszarem działań projektowych jest kilka wdrożonych projektów sprzętu optycznego dla Delta Optical. Są to trzy lornetki, celownik, dalmierz. Przedmioty rozmaite pod względem funkcji, jednak doskonale scalone przez projektantkę, w celu zbudowania jednolitej wyrazowości wyrobów tej firmy.

Oryginalnymi plastycznie przedmiotami są lampa KIKA dla Topmet wykonana (sądząc na podstawie zdjęcia) w technologii lanego szkła oraz kolumna głośnikowa Excentric Audio dla firmy ED.

Obiektem, stanowiącym wyjście do pracy doktorskiej, jest drukarka brailowska Mountbatten Brailier Tutor zrealizowana dla firmy Harpo. Urządzenie to sygnalizuje sposób myślenia doktorantki o formie odpowiedniej dla specyficznych użytkowników jakimi są niewidomi i niedowidzący.

Prace Joanny Leciejewskiej nagrodzone zostały licznymi nagrodami Red Dot, Must Have, Top Design Award, Dobry Wzór, Philips EkoDesign.

Praca doktorska

Pani Joanna Leciejewska w swojej pracy doktorskiej dotyka niezwykle ważnego społecznie tematu, jakim jest projektowanie dla osób z dysfunkcją wzroku. W Europie mieszka około 30 milionów osób niewidomych lub słabowidzących. Natomiast na świecie problem ten dotyczy 285 milionów. Jak podaje GUS, w Polsce 1,8 mln osób dotkniętych jest dysfunkcją wzroku, a 100 tys. to osoby całkowicie niewidome. Statystyka wskazuje na stały wzrost tych liczb. Pozbawienie lub ograniczenia w zakresie używania tego najważniejszego zmysłu oddziałają człowieka od reszty społeczeństwa i powodują, że zaczyna funkcjonować w zupełnie odmienny sposób. Lektura doktoratu uświadamia, w jak odrębnym świecie żyją ci ludzie i jak w gruncie rzeczy niewiele o tym wiemy. Materiał badawczy będący podstawą projektu

doktorskiego wykazuje, że poza ogólnie znanymi sposobami rozpoznawania świata, osoby niewidome i niedowidzące wykształcają indywidualne metody, których innowacyjność budzi podziw. W wielu przypadkach niesprawność tego typu jest raczej sprawnością wyjątkową, całkowicie niedostępną dla ludzi widzących. Wiele z tych osób tworzy więc normę funkcjonowania, która całkowicie przełamuje tradycyjny podział na ludzi sprawnych i niesprawnych, w którym Ci pierwsi roztaczają opiekę nad tymi drugimi. W wielu przypadkach to raczej światy równoległe pomiędzy którymi, dochodzić powinno do wymiany doświadczeń. Ta potrzeba uznania za równych i szacunku pozbawionego współczucia dała się odczytać w wielu wywiadach, które autorka doktoratu przeprowadziła z osobami niewidzącymi.

Jestem pewien, że z tego właśnie powodu, praca Pani Joanny Leciejewskiej polegała nie tylko na badaniu świata niewidzących, w celu poprawy ich życia. Inkluzywność procesu projektowego włączającego użytkownika jest często stosowanym przez projektantów sposobem weryfikacji własnych pomysłów. Tutaj jednak mamy do czynienia z współdziałaniem, które od samego początku włączyło ich w sam proces selekcji, oceny i rozwoju idei projektowych. Docenić należy służebną rolę jaką projektantka przyjęła w tym wypadku. Wymyśliła proces, w którym doszło do wygenerowania przez samych zainteresowanych koncepcji projektowych, a później posługując się ich szczegółowymi instrukcjami nadała im technologiczną i rzeźbiarską postać.

Działania projektantki zaprezentowane w pracy doktorskiej rozpoczęły się od wielu wywiadów z osobami niewidomymi lub niedowidzącymi, które daleko wychodziły poza technalia ich funkcjonowania. Dużo pytań i odpowiedzi dotyczyło ich samopoczucia, aspiracji, oczekiwań w stosunku do materialnego i ludzkiego otoczenia. Wyłania się z nich obraz ludzi w znacznym stopniu niezależnych. Dla których niezależność i możliwość decydowania o sobie jest fundamentalna. Uroda świata odbierana innymi niż wzrok zmysłami jest wartością poszukiwaną i szczegółowo opisywaną. Dotykany kształt, jego faktura, temperatura powierzchni, ciężar to cechy rozważane nie tylko pod kątem ich informacyjnych właściwości, ale również pod kątem odczuwanej przyjemności. Paralela z pięknem widzialnym jest tu oczywista. Piękno ich świata jest osobne, oddzielone od naszego, nieosiągalne dla ludzi widzących. Wynika z tego olbrzymia motywacja do projektowania dla nich, wynikająca nie tylko z empatii, ale z samego wyzwania projektowo-artystycznego. Całe działanie Joanny Leciejewskiej jest nią przepełnione.

Projekt doktorski nie jest pierwszym zetknięciem się doktorantki ze światem ludzi nie posługujących się wzrokiem. Jej portfolio zawodowe zawiera projekt zrealizowany wcześniej na tym polu. Jest to Mountbatten Brailier Tutor wdrożony przez firmę Harpo, wielofunkcyjne urządzenie do pisania i druku alfabetem Braille'a. We wstępie do opracowania znajdujemy także opis historii powstania oraz znaczenia pisma wypukłego, a także różne sposoby jego generowania i wykorzystania w życiu osób niewidzących.

Niewątpliwie dyplomantka dokładnie orientuje się w sposobach obsługi urządzeń brailowskich, wszelkiego typu czytników syntetyzujących mowę oraz oprogramowania do odczytu ekranów. Doskonała wiedza doktorantki i jej głębokie zrozumienie potrzeb osób nie posługujących się wzrokiem powoduje, że pewne elementy tej wiedzy dotyczącej samego sprzętu i metod jego obsługi potraktowane zostały jako oczywiste. Nie do końca zrozumiałe są pewne niuanse dotyczące wyższości jednych urządzeń nad innymi. Potrzeba by dokładniejszego wyjaśnienia w jaki niewidzący posługują się smartfonem, jak działa program odczytywania ekranu, jakie są sposoby redagowania napisanego przez niewidomego tekstu. Rozumiem jednak, że w swoim działaniu doktorantka jest dużo dalej. Jednak z uwagi na potencjalną przydatność tej pracy doktorskiej dla propagowania wiedzy na ten temat dla studentów designu i projektantów, namawiałbym doktorantkę na uzupełnienie jej o informacje podstawowe, dotyczące obsługi urządzeń wspomagających. Praca nabrałaby wtedy cech kompendium wiedzy na ten temat. Poza tym drobnym mankamentem, wywiady z osobami niewidomymi i niedowidzącymi niosą wiele niezbędnych dla projektantów informacji o wymaganiach dla urządzeń wspomagających, czy też odczytu informacji na ich obudowach. Jest to zupełnie odmienny pakiet informacji od tego do którego przywykliśmy, a który dotyczy orientacji w przestrzeni publicznej.

Jak już pisałem włączenie osób niewidomych i niedowidzących w proces generowania idei projektowych uważam za wyjątkowo ważne. Pierwszym etapem warsztatów, które doktorantka przeprowadziła z grupą kilkunastu osób niewidzących i widzących, było zdefiniowanie wyzwań, z jakim mierzą się niewidzący. Następnie zajęto się opisem pożądanых cech przedmiotów dla nich stworzonych. Trzecim zadaniem było rozwiązanie wybranego przez uczestników problemu. Na tym etapie pojawiły się propozycje rozwiązań, które w dalszej części warsztatów były opracowywane i rozwijane grupowo. Ze sporego studium możliwych koncepcji, Joanna Leciejewska stworzyła krótką listę pomysłów, realnych

do przetworzenia w projekty wzornicze, a później wybrała z niej trzy, które posłużyły do rozwinięcia w projekt doktorski.

Pierwszym i najważniejszym wybranym konceptem jest zestaw urządzeń modułowych przeznaczonych do konfigurowania przez niewidomego użytkownika. Na tym etapie dyplomantka stworzyła dokładną listę założeń, które projekt powinien spełniać. Jego podstawowe założenie wynika z badań przeprowadzonych wśród użytkowników, z którego wynika, że nie ma uniwersalnego zestawu funkcji, które spełniać będą potrzeby wszystkich użytkowników. A wobec wysokich kosztów tych rozwiązań, lepiej jest wydzielić poszczególne funkcje, tworząc oddzielne moduły techniczne i użytkowe. Moduły te łącząc się bezprzewodowo ze sobą tworzyć będą dowolne struktury użytkowe. Wydzielone moduły to klawiatura braillovska oparta o standard Perkins, wielowierszowa linijka braillovska, głośnik, dyktafon (przetwarzający również, jak sądzę, głos na pismo braillovskie) oraz zegarek braillovski. Rodzina urządzeń charakteryzuje się spójnością stylistyczną i kompaktowym, przenośnym charakterem. Obudowy urządzeń zrobione są z blachy aluminiowej i wysokogatunkowego tworzywa sztucznego, skręcanych na maleńkie wkręty. Takie materiały i sposób montażu gwarantują wysoką jakość obudowy. Brak skrzypienia i uginania się kształtek oraz możliwość łatwego serwisu. Każdy z obiektów wyposażony jest w zawieszkę umożliwiającą zawieszenie go na szyi w sytuacjach, kiedy użytkownik musi mieć obie ręce wolne. Załączone renderingi obiektów dają gwarancje, że komplet osiągnie zamierzone cele estetyczne, tworząc grupę przedmiotów prestiżowych, o wysokiej jakości wizualnej. Delikatne obłości i schowane w płaszczyznach złącza gwarantują pewność i wygodę chwytu, spełniając zarazem postulat prostoty i łatwości użytkowania. W opracowaniu brakuje dokładniejszych informacji na temat komponentów wewnętrznych, które mając wpływ na gabaryt urządzeń rzutują na ich ergonomię. Szczególnie zabrakło mi danych na temat przesłanek decyzji o grubości urządzeń, co w przypadku zaplanowanego obsługiwanie ich na blacie, może wpływać na wygodę podparcia dłoni. Doktoranta miała jednak na ten temat komplet informacji, czego dowodem jest stwierdzona przez nią konieczność powiększenia urządzeń w trakcie powstawania 2 edycji modeli w druku 3D. Zmiana ta wynikała właśnie z wymiarów komponentów wewnętrznych. Wydrukowane modele zostały oczywiście przetestowane przez potencjalnych użytkowników. W dalszym rozwoju projektu przewidziane jest powstanie prototypów, które mając pełną funkcjonalność techniczną,

pozwolą na właściwe testy podstawowej cechy zestawu, jaką jest możliwość konfiguracji użytkowej.

Osobnym konceptem urządzenia, nawiązującym też do całego zestawu, jest projekt faktur orientujących obiekt w przestrzeni. Faktury pozwalają określić, że prostokątny obiekt trzymany jest we właściwej pozycji użytkowej. Faktury te zostały z powodzeniem użyte jako znaczniki orientujące w zaprojektowanych urządzeniach. Interesującym rozwinięciem koncepcji faktur orientujących, była próba oznaczenia w podobny sposób koloru obiektu. Kilka rodzajów wypukłych paternów symbolizowało w tym wypadku gamę barw podstawowych. Koncepcja ta może być wykorzystana na przykład na metkach odzieżowych. Jako wariant linijki braillońskiej w ramach systemu urządzeń modułowych, doktorantka zaproponowała dodatkowo linijkę braillońską z linią odczytu uformowaną w okrąg. Celem rozwiązania było przyspieszenie czytania dotykiem igłowych modułów ułożonych kółkiem. Jednak na etapie testowania pierwszej serii wydruków obudów urządzeń, doktoranta słusznie zrezygnowała z budowania kolejnej makiety tego urządzenia. Według mnie rozwiązanie to, mogłoby być trudno akceptowane przez użytkowników, jako naruszające standard, do którego są przyzwyczajeni. Trudno mi też sobie wyobrazić odczytywanie dotykowe połączone z jednoczesnym obracaniem całego urządzenia. Według mnie koncepcja ta wymaga dalszego dopracowania i prób.

Patrząc na całość projektu, trzeba zwrócić uwagę na oryginalność wynikającą z podejścia modułowego, lapidarność kształtu odpowiedniego dla niewidomych lub niedowidzących, właściwie dotykowo zasygnalizowane funkcje manipulatorów. Cały projekt jest w mojej opinii właściwą propozycją dla tych użytkowników.

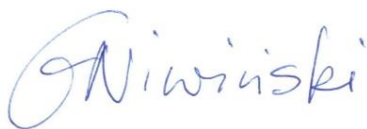
Jednak wyjątkową zaletą opracowania doktorskiego jest jego część badawcza i metodologia wyłonienia propozycji projektowych. Współpraca z potencjalnymi użytkownikami, wnikliwość i szerokość problemów poruszanych w rozmowach z nimi, zaowocowały projektem partycypacyjnym o wyjątkowej wadze. Zgromadzone informacje (uzupełnione w paru miejscach, o czym pisałem wcześniej) i zaprezentowana metoda może stać się wzorem dla projektantów zainteresowanych projektowaniem urządzeń dla osób niewidomych i niedowidzących. Życzę doktorantce powodzenia w dalszej pracy nad tym cennym projektem.

Konkluzja

Uważam, że praca doktorska Pani magister Anny Joanny Leciejewskiej stanowi oryginalne osiągnięcie projektowo-artystyczne, dokumentuje ogólną wiedzę kandydatki w dyscyplinie „Sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki” oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej, czym spełnia wymogi art. 187 Ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z dnia 20 lipca 2018 r.

Doktorat dotyczy istotnego zagadnienia projektowania przedmiotów elektronicznych dla osób niewidomych i niedowidzących. Faza badawcza projektu i zaprezentowana metoda budowania koncepcji jest wzorcowym przykładem współpracy projektanta z przyszłymi użytkownikami. Projekt doktorski stanowi potwierdzenie wysokich kompetencji projektowych doktorantki, ujawnionych w załączonym portfolio artystycznym.

Z uwagi na powyższe stwierdzenia, w pełni popieram i z przyjemnością wnioskuję o przyznanie Pani magister Joannie Leciejewskiej stopnia doktora sztuki w dyscyplinie „Sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

prof. Grzegorz Niwiński, ASP w Warszawie